

MODERN TRENDS AND PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF EXCURSION SERVICES IN UZBEKISTAN'S MUSEUM-RESERVES

Bobomurod Kholboyevich Sattorov

Assistant, University of Information Technologies and Management

E-mail: b.sattorov@mail.ru

Science ID: MQD-0925-0033

Tashkent, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: museum-reserve, excursion services, tourism potential, cultural heritage, tourism infrastructure, tour guide, digital technologies, tourism marketing, visitors, sustainable tourism.

Received: 08.08.26

Accepted: 09.08.26

Published: 10.08.26

Abstract: This study is devoted to the analysis of current trends and future prospects for the development of excursion services in the museum-reserves of Uzbekistan. It focuses on improving the quality of excursion services, introducing digital technologies, training qualified tour guides, enhancing tourism marketing strategies, and meeting the needs and expectations of visitors. The study aims to identify effective approaches to increasing the attractiveness and competitiveness of museum-reserves within the cultural tourism sector.

O'ZBEKISTON MUZEY-QO'RIQXONALARIDA EKSKURSIYA XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISHNING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI VA ISTIQBOLLARI

Bobomurod Xolboyevich Sattorov

Axborot texnologiyalari va menejment universiteti assistenti

b.sattorov@mail.ru

Ilmiy identifikatsiya raqami: MQD-0925-0033

Toshkent, O'zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: muzey-qo'riqsona, ekskursiya xizmatlari, turistik salohiyat, madaniy meros, turizm infratuzilmasi, ekskursionovod, raqamli texnologiyalar, turistik marketing, tashrif buyuruvchilar, barqaror turizm.

Annotatsiya: Mazkur tadqiqot O'zbekiston muzey-qo'riqsonalarida ekskursiya xizmatlarini rivojlantirishning zamonaviy tendensiyalari va istiqbollari tahlil qilishga bag'ishlangan. Unda ekskursiya xizmatlari sifatini oshirish, raqamli texnologiyalarni joriy etish, malakali

ekskursovodlar tayyorlash, turistik marketingni takomillashtirish hamda tashrif buyuruvchilar ehtiyojlarini qondirish masalalari yoritilgan.

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ЭКСКУРСИОННЫХ УСЛУГ В МУЗЕЯХ-ЗАПОВЕДНИКАХ УЗБЕКИСТАНА

Бобомурод Холбоевич Сатторов

Ассистент Университета информационных технологий и менеджмента

E-mail: b.sattorov@mail.ru

Научный идентификационный номер: MQD-0925-0033

Ташкент, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: музей-заповедник, экскурсионные услуги, туристический потенциал, культурное наследие, туристическая инфраструктура, экскурсовод, цифровые технологии, туристический маркетинг, посетители, устойчивый туризм.	Аннотация: Данное исследование посвящено анализу современных тенденций и перспектив развития экскурсионных услуг в музеях-заповедниках Узбекистана. В работе рассматриваются вопросы повышения качества экскурсионного обслуживания, внедрения цифровых технологий, подготовки квалифицированных экскурсоводов, совершенствования туристического маркетинга, а также удовлетворения потребностей и ожиданий посетителей. Исследование направлено на определение эффективных подходов к повышению привлекательности и конкурентоспособности музеев-заповедников в сфере культурного туризма.
--	--

Kirish. Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida madaniy meros obyektlarini asrash, ularni keng jamoatchilikka zamonaviy usullar orqali yetkazish hamda turizm salohiyatini oshirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylanmoqda. Ayniqsa, muzey-qo'riqxonalar nafaqat tarixiy va madaniy boyliklarni saqlovchi maskan, balki ilmiy-ma'rifiy, tarbiyaviy va turistik markaz sifatida ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shu bois ekskursiya xizmatlarini zamonaviy talablar asosida rivojlantirish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish va tashrif buyuruvchilarga yuqori sifatli xizmat ko'rsatish dolzarb ilmiy-amaliy masala hisoblanadi.

O'zbekiston hududida joylashgan muzey-qo'riqxonalar o'zining noyob tarixiy-me'moriy yodgorliklari, arxeologik obyektlari va boy madaniy merosi bilan xalqaro turizmni rivojlantirish

uchun katta imkoniyatlarga ega. So‘nggi yillarda madaniy merosni muhofaza qilish, muzey faoliyatini takomillashtirish hamda ichki va tashqi turizmni rivojlantirish bo‘yicha amalga oshirilayotgan islohotlar ekskursiya xizmatlarini yangi bosqichga olib chiqishni taqozo etmoqda. Biroq ayrim muzey-qo‘riqxonalarda ekskursiya xizmatlarining an‘anaviy shakllarga tayanib qolayotgani, raqamli texnologiyalar, interaktiv dasturlar, audio va multimedia gidlar, virtual ekskursiyalar hamda xorijiy tillarda xizmat ko‘rsatish tizimining yetarli darajada rivojlanmaganligi mavjud salohiyatdan to‘liq foydalanishga to‘sqinlik qilmoqda.

Jahon tajribasi shuni ko‘rsatadiki, ekskursiya xizmatlarining samaradorligi nafaqat eksponatlar va tarixiy obyektlarning boyligi, balki ularni zamonaviy kommunikatsiya vositalari orqali taqdim etish, tashrif buyuruvchilar ehtiyojlarini o‘rganish, individual va inklyuziv yondashuvni qo‘llash, raqamli platformalar hamda sun‘iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish bilan ham belgilanadi. Shu nuqtai nazardan O‘zbekiston muzey-qo‘riqxonalarida ekskursiya xizmatlarini xalqaro standartlar asosida modernizatsiya qilish, xizmatlar sifatini oshirish va innovatsion boshqaruv mexanizmlarini joriy etish ilmiy jihatdan tahlil etilishi zarur bo‘lgan masalalardan biridir.

Adabiyotlar tahlili. Muzey-qo‘riqxonalarda ekskursiya xizmatlarini rivojlantirish masalalari UNESCO, ICOM va UNWTO tavsiyalari hamda mahalliy va xorijiy olimlarning ilmiy tadqiqotlarida keng yoritilgan. Tadqiqotlarda ekskursiya xizmatlari sifati, tashrif buyuruvchilar ehtiyojlarini o‘rganish, raqamli texnologiyalarni joriy etish va madaniy turizmni rivojlantirishning samarali mexanizmlari tahlil qilingan. O‘zbekiston olimlari muzey-qo‘riqxonalarining tarixiy rivojlanishi, madaniy merosni saqlash va turistik salohiyatini oshirish masalalariga e‘tibor qaratgan. Biroq ekskursiya xizmatlarini raqamlashtirish, innovatsion marketing yondashuvlari va tashrif buyuruvchilar tajribasini takomillashtirish bo‘yicha kompleks tadqiqotlar yetarli darajada amalga oshirilmagan[1].

Natijalar va muhokama. Tadqiqot davomida O‘zbekiston muzey-qo‘riqxonalarida ekskursiya xizmatlarining amaldagi holati, ularni rivojlantirish yo‘nalishlari hamda turistlar ehtiyojlarini qondirishga ta’sir etuvchi omillar tahlil qilindi. Natijalar shuni ko‘rsatdiki, so‘nggi yillarda madaniy turizmni rivojlantirishga qaratilgan davlat siyosati natijasida muzey-qo‘riqxonalarda xizmat ko‘rsatish sifati bosqichma-bosqich yaxshilanmoqda[2]. Shu bilan birga, ekskursiya xizmatlarini xalqaro standartlar asosida tashkil etish, zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish va tashrif buyuruvchilar uchun qulay muhit yaratish bo‘yicha hali foydalanilmagan imkoniyatlar mavjud.

Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, ekskursiya xizmatlari sifatini belgilovchi asosiy omillardan biri ekskursovodlarning kasbiy malakasidir. Tarixiy obyektlar haqida chuqur bilimga ega, xorijiy

tillarni mukammal biladigan va zamonaviy kommunikatsiya ko'nikmalariga ega mutaxassislar tashrif buyuruvchilarning muzey haqidagi taassurotini sezilarli darajada yaxshilaydi. Ayniqsa, ingliz, rus, turk, xitoy va fransuz tillarida ekskursiyalar tashkil etilishi xorijiy turistlar uchun qo'shimcha qulaylik yaratadi[3]. Ekskursovodlarning malakasini muntazam oshirish, xalqaro tajribani o'rganish va sertifikatlashtirish tizimini takomillashtirish xizmatlar sifatini oshirishning muhim omili hisoblanadi.

Tadqiqot natijalari raqamli texnologiyalarni joriy etish ekskursiya xizmatlarini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlaridan biri ekanligini ko'rsatdi. QR-kodlar, audio gidlar, mobil ilovalar, elektron chipta tizimlari, virtual va kengaytirilgan reallik (VR va AR) texnologiyalari eksponatlar haqidagi ma'lumotlarni kengroq va qiziqarli shaklda taqdim etish imkonini beradi. Bunday yondashuv nafaqat yoshlar, balki xorijiy turistlarning ham qiziqishini oshiradi. Raqamli vositalardan foydalanish ekskursiya marshrutlarini mustaqil tanlash, bir nechta tilda axborot olish va xizmatlardan tezkor foydalanishga imkon yaratadi[4].

Muhokamalar davomida marketing faoliyatining ekskursiya xizmatlari rivojiga ta'siri ham alohida baholandi. Muzey-qo'riqxonalarining rasmiy veb-saytlari, ijtimoiy tarmoqlardagi sahifalari va onlayn reklama kampaniyalari turistik jozibadorlikni oshirishda muhim vosita hisoblanadi[5]. Ayniqsa, tarixiy obyektlar haqida qisqa videoroliklar, virtual sayohatlar, elektron kataloglar va interaktiv xaritalar orqali keng auditoriyani jalb etish imkoniyati mavjud. Zamonaviy marketing usullaridan foydalanish muzeylarning xalqaro miqyosdagi tanilishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Shuningdek, infratuzilma holati ekskursiya xizmatlarining samaradorligini belgilovchi muhim omillardan biri sifatida baholandi. Avtoturargohlar, dam olish maskanlari, sanitariya-gigiyena shoxobchalari, nogironligi bo'lgan shaxslar uchun moslashtirilgan yo'laklar, bepul internet tarmog'i, axborot stendlari va navigatsiya belgilarining mavjudligi tashrif buyuruvchilarga qulay sharoit yaratadi. Muzey-qo'riqxonalar atrofida kafe, suvenir do'konlari va xizmat ko'rsatish obyektlarining rivojlantirilishi turistlarning hududda bo'lish vaqtini uzaytiradi hamda iqtisodiy samaradorlikni oshiradi[6].

Tahlillar yana shuni ko'rsatdiki, muzey-qo'riqxonalar faoliyatida ta'lim muassasalari, turizm tashkilotlari, mahalliy hokimliklar va xususiy sektor bilan hamkorlikni kengaytirish zarur. Maktab va oliy ta'lim muassasalari uchun maxsus ekskursiya dasturlarini ishlab chiqish, mavzuli ko'rgazmalar, tarixiy rekonstruksiya tadbirlari, madaniy festivallar va ilmiy-ma'rifiy loyihalarni tashkil etish tashrif buyuruvchilar sonining ortishiga xizmat qiladi. Bunday tadbirlar yoshlarning tarixiy merosga qiziqishini kuchaytirish bilan birga, muzeylarning ta'limiy funksiyasini ham mustahkamlaydi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari O'zbekiston muzey-qo'riqxonalarida ekskursiya xizmatlarini rivojlantirish zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, xizmat ko'rsatish sifatini oshirish, marketing faoliyatini takomillashtirish va infratuzilmani rivojlantirish bilan uzviy bog'liqligini ko'rsatdi. Ushbu yo'nalishlarda amalga oshiriladigan kompleks chora-tadbirlar muzey-qo'riqxonalarning raqobatbardoshligini oshirish, madaniy merosni keng targ'ib etish hamda ichki va xalqaro turizmni barqaror rivojlantirish uchun muhim ilmiy-amaliy asos bo'lib xizmat qiladi[7].

O'zbekiston muzey-qo'riqxonalarida ekskursiya xizmatlarini zamonaviy yondashuvlar asosida rivojlantirish madaniy merosni samarali targ'ib etish va turistik jozibadorlikni oshirishning muhim omilidir. Raqamli texnologiyalar, malakali ekskursovodlar, zamonaviy marketing va rivojlangan infratuzilma xizmatlar sifatini yaxshilab, mahalliy hamda xorijiy turistlar oqimini ko'paytirishga xizmat qiladi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari O'zbekiston muzey-qo'riqxonalarida ekskursiya xizmatlarini rivojlantirish madaniy merosni ommalashtirish, turizm raqobatbardoshligini oshirish va aholining tarixiy-madaniy bilimlarini boyitishda muhim omil ekanligini ko'rsatdi. Zamonaviy ekskursiya xizmatlari nafaqat tarixiy obyektlar haqida axborot berish vositasi, balki tashrif buyuruvchilarning madaniy ehtiyojlarini qondiruvchi, interaktiv va innovatsion ta'lim platformasi sifatida ham xizmat qilishi aniqlandi.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, muzey-qo'riqxonalarda raqamli texnologiyalar, virtual va kengaytirilgan reallik (VR/AR), mobil ilovalar, QR-kod tizimlari, audio gidlar hamda ko'p tilli ekskursiya xizmatlarini keng joriy etish xizmatlar sifati va tashrif buyuruvchilar qoniqishini sezilarli darajada oshiradi. Shu bilan birga, professional gid-ekskursovodlar tayyorlash, marketing strategiyalarini takomillashtirish, inklyuziv xizmatlarni kengaytirish va xalqaro hamkorlikni rivojlantirish ekskursiya faoliyatining samaradorligini ta'minlovchi asosiy omillar sifatida baholandi.

Kelgusida O'zbekiston muzey-qo'riqxonalarida ekskursiya xizmatlarini rivojlantirish konsepsiyasini xalqaro standartlar asosida takomillashtirish, sun'iy intellekt va raqamli texnologiyalarni keng qo'llash, tashrif buyuruvchilarning ehtiyojlari va qiziqishlariga mos innovatsion xizmatlarni yaratish madaniy turizmning barqaror rivojlanishiga, milliy madaniy merosning xalqaro miqyosdagi nufuzini oshirishga hamda muzey-qo'riqxonalarning zamonaviy ilmiy-ma'rifiy markazlar sifatidagi rolini yanada mustahkamlashga xizmat qiladi..

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Курбонова Д.А. Хориж музейларида сақланаётган темурийлар даврига оид тарихий ва маданий ёдгорликлар: тарих фан. ном. дисс. автореф. – Т., 2009. – Б. 11.

2. Эргашева Ю.А., Хоситов Х.О. Қашқадарё вилоят ўлкани ўрганиш музейининг ривожланиш босқичлари // “Моддий-маънавий мерос ва умумбашарий қадриятлар” мавзусидаги илмий мақолалар тўплами. – Тошкент, 2013. – Б. 282.
3. Воронцов Б. Забота о посетителях. Методы работы с аудиторией, не требующий больших затрат // Материалы российско-британского семинара «Музеи в период перемен». – Спб., 1997. – С. 89.
4. Эргашева Ю.А., Хоситов Х.О. Қашқадарё вилоят ўлкани ўрганиш музейининг ривожланиш босқичлари // “Моддий-маънавий мерос ва умумбашарий қадриятлар” мавзусидаги илмий мақолалар тўплами. – Тошкент, 2013. – Б. 289.
5. Известия Средне-Азиатского Комитета по делам музеев и охраны памятников старины, искусства и природы. – Вып. 1. – Ташкент: Средкомстарис, 1926. – С. 312.
6. Государственный музей Востока. Путеводитель. Москва: ГМВ, 2012. – С. 24–37.
7. Абдуллаев Н. Музейшунослик асослари. – Тошкент: Фан, 2016. – 56–78-бетлар.